

Р. Ш 6/2-4м
В-19 фп

С. Васильченко

НЕ СПІВАЙТЕ ПІВНІ

НЕ ВМЕНШАЙТЕ НОЧІ

КРАТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ +

Инд. № Ц16(2=4к), 1319 Инв. № 2481334

Автор Васильченко С.

Название Не смівайте, ні вні,
не вменшайте моги!

Место, год издания К., 1917.

Кол-во стр. 48с.

- " - отд. листов _____

- " - иллюстраций _____

- " - карт _____

- " - схем _____

Том _____ часть _____ выи. _____

Конволют _____

_____

_____

Примечание:
6.10.90₂ Мол.г-

A745511жх

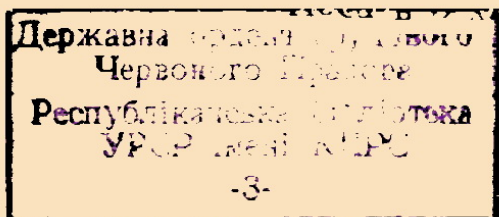
С. Васильченко

НЕ СПІВАЙТЕ, ПІВНІ,

2481334

НЕ ВМЕНШАЙТЕ НОЧІ!..

Песа в 3-х картинах

ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
„КРИНИЦЯ“
КИЇВ
Нестерівська 27.

К и ї в
Друкарня Т-ва „Криниця“ Хрещатик. 42.
1917.

ΠΕΡΩΙ ΠΙΒΗΙ

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

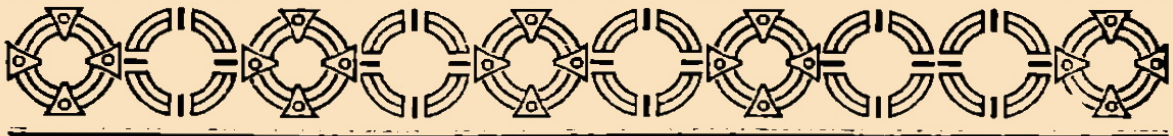
М а к с и м }
К о с т ь } хлопці.

Т и х о н, кривий гончар.

П р і с я }
Г о р п и н а } дівчата.
Н а с т я }

П а л а ж к а, Тихонова жінка.

І в а с и к—маленький хлопчик.

В саду—комора з ганком, за коморою низенький тин, зарослий гарбузинням і квасолею; за тином Тихонове лодвіря, в якому видно ріг хати. У бік—з острішком ліса, стара, глуха, з перелазом; за острішком—високе гіллясте дерево. В коморі видно світ каганця схилену спину Максима над книжкою. Пізня, видна ніч. Тихо. У себе під хатою сидить Тихон. Починають заспівувати півні і нічна тиша зразу озивається гомоном; вибухає десь регіт молоді, веселі голоси, пісня: „Час до дому, час!“ Чути—десь прощаються Заляскали по селу три-чотири клепачки, тріщить чиясь ліса.

1.

П а р у б о ч и й г о л о с. Гляди ж, Христе, не забудь, що я тобі казав.

Д і в о ч и й г о л о с о д д а л і к. Добре—добре. Прощавай.

— Прощавай. Та тільки... Ось зернись на часинку, я маю щось сказати.

— Ой будуть дома сварити... Ну, кажи, та швидче..
(Знову тріщить ліса).

Г о л о с д і в ч и н и ч е р е з у л и ц ю. Христе!

— Гов!

— Ти ще не йдеш?

— Зараз підемо.

Знову все стихає. З комори виходить Максим, потягається, далі іде кудись в глибіню, несе рядно, кобеняк, подушку, лагодить в коморі постіль. Коло Тихона з'являється Палажка.

2.

П а л а ж к а. (*Товста, нечупарна, заспана молодиця*). І за чим тільки дивиться теє начальство, що воно не спиняє отих бездільників, отих босяків. Як почнуть, тільки осмеркне, співи, та хіхоньки, то й до світа не заціпить їм. Родителі з останнього витрачаються, та учать їх, щоб із них люде вийшли, а од них користи чорт-ма і в заводі. Гармидер здіймає та не давать людям спати—отого вони вміють.

Т и х о н. І чим вони тобі шкодять?

П а л а ж к а. Чим шкодять!—Супокою немає од них—лякають!.. Тільки роздрімаєшся,—закричать, загалдикають, то й схопишся як опечений, аж серце забеться. Аж тіло на тобі затруситься.

Т и х о н. А на мене, то я б іще платив би їм, що не сплять ночами, та село стережуть. Бо мені, як не чути їх гомону, то аж сумно в хаті стає.

П а л а ж к а. О, я тебе знаю!—Ти б і сам зашився до їхнього гурту, криве опудало, з хати утік би, коли-б не наглядав за тобою.

Т и х о н. Чому-ж тут і не втечеш із своєї хати, колз...

П а л а ж к а. Коли що? (*Підступає ближче до нього, погрозливо*).—Коли що?—А ну, кажи!

Т и х о н. Іди краще спати, моя Єлена Прекрасная, моя злотокудрая принцеса.

П а л а ж к а. Ні,—ти мені скажи—чого ти хочеш із хати тікати? Ти не белькочи мені отого чортovinня. Чого тобі—їсти, пити немає чого в хаті? Лежати немає на чому?

Т и х о н. Ех!... (Скінчив лагодити дудку й починає грати).

П а л а ж к а. Та покинь оту прокляту дудку—в голові од неї у мене гуде. Коли-б ти до роботи такий, як до тієї дудки. Горен покинув—хай там мисочки галяться, як собі знають, а я собі в дудочку пограю. Ох, сидить вонз мені, давно сидить в печінках.

(Тихон мовчки награв мотив: „Ой піду я лугом-лугом, там мій милий оре плугом“). Побачиш, коли не буде вона завтра в печі! Думаєш—не знаю, про віщо ти раз-у-раз виграєш, не бачу, в який кінець дмеш?—знаю... (Зразу плаче). Вісім років живемо вкупі, а й досі не забуває, що у нього, бач, жінка погана. Бачив же, повилазило було-б тобі, кого брав. Сам, бач, красень писаний.

Т и х о н. Не журись, не печались, моя лебідь: я своєму золотогривому коневі в одно ухо влізу, а в друге вилізу, та й стану таким молодцем, що ні в казці сказати, ні пером описати.

П а л а ж к а. Бач-бач, чим голова у нього набита! Дивись—он голова сивіє, а ще в думці Ялени, та Принцеси, та Яруслани всякі.

(Тихон мовчки грає).

П а л а ж к а. (Енергійно). Та ти мені покпнеш оту свою пришелепувату дудку, чи будеш дожидати, поки я її в тебе на голові побю. Покинь, кажу, зараз покинь! чуєш? Я до тебе говорю, чи до пенька? Давай сюди, а то я зграю тобі на твоїх патлах. (Видирає з рук сопілку).

Т и х о н. Чи ти при собі, молоднице?—Що це насіло на тебе?—Оддай сюди сопілку!

П а л а ж к а. Так оце я тобі зараз би і оддала! Сокирою, піду, порубаю!

Т и х о н. Ось послухай, не дурій, оддай.

(Палажка тікає, Тихон за нею гониться).

П а л а ж к а. Серед ночі взяв моду вигравати. Це знов хочеш своєю дудкою улицю під хатою наскликати, та бали до ранку нарядить... не дам!

3

Увіходить Кость, зазирає в комору й лягає на ганку горілиць. Незабаром — за ним Максим з кухлем молока й шклянкою. Придивляється до Костя. Кость босий

М а к с и м. Це хто тут? Кость?!

К о с т ь. Угму.

М а к с и м. Гуляв?

К о с т ь. Гуляв.

М а к с и м. І добре?

К о с т ь. Добре.

М а к с и м. Щось не видно по тобі.

К о с т ь *(після паузи)*. Ну й клята баба—де вона й узялась на його голову.

М а к с и м. Це ти про кого?

К о с т ь. Жінка Тихонова. Так гарно почав грати, вона прибігла, дудку одняла. *(Зразу схоплюється)*. Ех... прощавай!

М а к с и м. Оце і все?

К о с т ь. Усе.

М а к с и м. Сідай молока зо мною пити.

К о с т ь. *(Крутить головою—не хоче)*.

М а к с и м. Та чого ти такий, немов якась муха табе вкусила?

К о с т ь. А ти чого такий радий?—*(Іронічно)*. Слова, мовляв, додержав! Як же — характер! Криця!

М а к с и м. А ти-ж як думав — на вітер казав?

К о с т ь. Камінем просидів до півночі—і радий. Тьфу!

М а к с и м (*сміється*). То чого-ж ти сердишся?

К о с т ь. Терпіть не можу, коли в людини сьє пика, як великодний самувар.

М а к с и м. Ну, а що доброго, що ти там десь на греблі переливав з пустого в порожнє? (*Пє мєлоко*).

К о с т ь. Нічого, було й добре. (*Пауза*). Я думаю, коли б і ти був, то не пожалів би. (*Єхидно*). Знаєш хто був над ставом? Приходила Пріся.

М а к с и м. Пріся? З хутора?

К о с т ь. Пріся. З хутора. Завтра вона сдїздить у Крим репетиторкою, приносила мені книжки... попрощатись хотїла де з ким.

М а к с и м. Слухай, Кость: ти од злости брешеш!

К о с т ь. Ага!— Зразу пика погасла. Та це ще не все: оце зараз вона була тут, під вашим двором, Тихонову дудку зо мною слухала. Біжи на-вперейми, може доженеш.

М а к с и м. Ні, ти скажи справді: не брешеш?

К о с т ь. (*Звичайним голосом*). Ото-ж дурний: кажу-ж—ні. Я її хотїв сюди закликать, бо хотїла бачить тебе. Так хіба ж ти не знаєш, яка вона свята та уперта. Катай, поки не пізно. Тільки дай мені закурить на дорогу.

М а к с и м. Гм... Що ж... курить немає в мене— сам хотїв у Тихона махри просить... Коли вона не схотїла зайти, будши під двором, то чого мені бігти за нею...

К о с т ь. Дїло твоє. Прощай! (*Іде, потім вертається*). Слухай пак.. я хотїв спитать у тебе... Ваша Настуня спить уже?.. Я хотїв узять у неї свої ноти.

М а к с и м. Настуня кудись пішла. (*Ходить, хвилюється, мимрить*). Так... ну що ж... так і запишемо...

К о с т ь. Ех.. Ну, прощай: спать, стара! спать! спать! (*Швидко йде, далі серед двора спиняється, нюхає повітря*). Ти чуєш, Максиме, немов пахне димом?

М а к с и м (*спокійно*). Пахне: Тихон у горні палить.

К о с т ь. А я зрадів думав, чи не пожежу Бог послав. (*Вертається назад, лягає коло комори, свистить*). Ні з кого мені так не дивно, як із самого себе: знаю ж, що уже пізно, що нічого цікавого немає на улиці і не буде, знаю, що вввзвтра треба буде рано встати, а розумієш — не хочеться іти спать, як на якесь злочинство. Здається, що як тільки заснеш, то тут серед ночі счиниться якесь диво, або чудо... То як-же його проспать... Щоб без мене, та освятилась вода... Ні, я свого не впусчу. (*Максим ходить похмурий. Кость свистить*). Тьфу, аж занудило, так курить хочеться!.. (*Після паузи стиха співає Тихонову пісню*):

А я лежу, та й думаю,
Що погану жінку маю.

(*Раптом схоплюється*) Евріка! (*Біжить у комору, світить там сірником, нишпорить по мостині, далі виходить, демонстративно закурює недокурка*). Я його голубчика, ще вчора наглядів у тебе під ліжком.

М а к с и м. Фе! він же брудний, кинь!

К о с т ь. Нічого. (*Сміється*). Аби душа чиста.

М а к с и м (*Рішуче*). Ех, та ну його к дідьку!
Коли...

4.

К о с т ь (*Перебиває*). Ось цить! (*В Горпиненому саду чути кашель, щось стиха наспівує*).

К о с т ь (*Стиха.*) Хто це? Горпина?

М а к с и м. (*Киває головою.*) Вона.

Г о р п и н а. (*На перелазі.*) Добри-вечір! Хліб-сіль!-Маївку справляєте?

М а к с и м. Просим до гурту, Горпино Матвіївна.

К о с т ь (*Радо.*) Матвіївна!—А я дивлюсь, що воно за місяць у садочку сходить, аж це ви?

Г о р п и н а (*Сміється.*) Годі вже... Зразу в на-смішку берете.

К о с т ь. Яка там насмішка, дорогая. Чому сьогодні не виходили до ставу?—

Г о р п и н а. Та гетьте! (*До Максима.*) Максиме Сильвестровичу, чи немає у вас сірників?... Мама заснули...

К о с т ь (*Перебиває.*) Сірники є!.. і на що там сірники ті, перелазьте сюди краще, без вигідок! (*Тідоходить до неї.*) Слухайте тільки, що я вам скажу, тихенько, на ухо, щоб ніхто не чув... (*Повертається до Максима, Максим надів козирок—стоїть в задумі.*) Максиме, не думай довго, та гони навпростець, а то буде пізно.

М а к с и м (*Рішуче.*) Е, де вже наше не пропадало хай чуже буде зверху! (*Пішов.*)

5.

Г о р п и н а (*Тихо.*) Куди це він?

К о с т ь. Так кудись... доганять вітра в полі (*Перелазить лісу.*)

Г о р п и н а. Та куди це ви теребитесь? що це за новина?

К о с т ь (*Лізе.*) Обожаемая! Ніч тиха та зоряна півні проспівали...

Горпина (*Однихає*) Чого вам треба сюди, ідіть геть! (*Тихше*). Мати почують.

Кость. Не почують... Ми тихенько...

Горпина (*в жарт борониться*). Гетьте! Геть!
(*Кость падає з ліси в крапиву-Горпина сміється*).

Кость (*Ойкає*) Мила моя! Це вже можна назвати свинством! ви не бачите, яка тут жалива?

Горпина (*Міняючи голос, жаліючи*). Бідненький...

Кость. „Бідненький“, а не бійсь в самі колючки турнула (*Тре ногу*).

Горпина. Костик! а ви вже й розсердились? Ій-же Богу, я не бачила... (*Із спочуттям*) Щемить?

Кость. Як огнем пече, дорогая. Ну—та дарма. За те ми з вами з горя „сердце согрѣем жаром взаимной любви“. (*Сідає на перелазі, пригортає*) Правда?

Горпина. Ой, тихше. Вікно одчинене, мати почують... (*Після паузи*) Хто був сьогодні на ставу?

Кость. Багато було—а ви чом ж не прийшли? (*Із спочуттям*). Мати не пустила?

Горпина (*Зітхає*). Хиба-ж у мене мати як у людей... Ну, а весело було?

Кость. Дуже весело. Там мабуть і ще й досі пооставались де-які.

Горпина. А ви чого пішли?

Кость. Бо вас не було.

Горпина. Еге... Дуріть. Знаю, кого не було, (*Прислухається*.) Здалося немов говорив хтось. Слушайте: тут тісно нам у двох. Посуньтесь трохи.

Кость. Хиба вам так погано?—я-ж давно сидів з вами в парі.

Горпина. Я боюсь... (*Прихиляється*.) Слушайте, Костик, чого ви з мене все смієтеся? Ви ду-

маєте, я не бачу. Ви й говорите зо мною не так, як з другими, а як з дуркою якоюсь. Я терплю та мовчу, а коли б ви знали (*Раптом спиняється.*) Ой-іде хтось! (*Сполохано.*) Ій богу хтось іде. (*Виривається, ховається за лісою.*)

К о с т ь. То вам причулось—нема нікого. (*Лізе через лісу.*) Ну ходім до вас, у сад.

Г о р п и н а. Куди ви? [й богу я боюсь...

К о с т ь. Тс... (*Пішли.*)

6.

Виходять Настя й Пріся. Настя в звичайному, буденному сільському вбранні. Пріся—в гімназичній формі, поверх якої—материна, поведликувата свита, в темній хустці з палицею в руках. Роздвляються.

П р і с я. Мабудь, ні одного, ні другого немає... що-ж тепер мені робить?... Хто-ж мене проведе? Костя прогнала, тепер жалію Ну, та яюсь, доберусь. Не першина мені, тільки отой яр перейти, там завжди собаки збираються (*Пауза*) Так воно вже й не доведеться попрощатись з Максимом. З ким то він тепер буде сваритись без мене.

Н а с т я. Та погуляйте ще, Прісю, трішки. Він ось-ось прийде додому, вас проведе. До самого хутора.

П р і с я. Ой, Настуню, не бари мене, там-же дома, турбуються. де я поділась. Мабуть : спать не лягають та дожидають. Треба було останній вечір дома побуть. Хоч я од них багато лиха зазнала, та Бог з ними.

Н а с т я. Од кого?

П р і с я (*смутно*). Од батьнів. (*Зітхнувши.*) Ну прощавай! (*Цілюються.*)

Н а с т я. Коли-б це він знав, що ви у нас! На крилах, мабуть, прилетів-би.

Пріся. (Шитаючи). Ну?

Настя. А що вже жаліть буде, то й не знаю як.

Пріся. (Після паузи зітхнула. Далі з жартом) А оце він тут живе? можна заглянуть в комору? (Увіходять в комору, чути гомін).

— Оце він тут спить, а це його книжки. (Зачінають скрипку.) Оце його малюнки.

— Оцю квітку я візьму собі на спомин. Скажете, Настуню, що я була у нього в гостях і вкрала одну квітку. (Виходять).

Настя. Коли вже тепер побачимось ми з вами?

Пріся. А мабуть не скоро. Ти вже тоді може заміж вийдеш, Насте.

Настя (Крутить головою). Ні, не піду я заміж.

Пріся. (Здивовано). Чому?

Настя. (Зітхає). Щаслива ви, Прісю! — Боже, як я вам заздрю!

Пріся. То я-ж казала тобі: чого не готуєшся на екзамени? А то—соромно, велика!

Настя. (Гаємничи, озирнувшись). Слухайте, Прісю, нікому не скажете? — Я теж поїду в город з Максимом. Він казав, що оддасть мене в співочу школу. Він буде уроки давати, а я буду шити та прати студентам білизну, та так і проживемо якимось, поки повиучуємось.

Пріся (Широ). Ой, коли-б тобі, Настуню, Бог поміг—яка-б я була рада. Дай, Боже, тобі щасливу, та ширику—широку дорогу. (Обнімає). Щоб ти...

Настя. Ой... Цитьте.

Пріся. Прощавай. (Цілує й іде. Стає серед двору. В смутному жарті). Прощавайте наші сільські зорі!... Ех—закутить би оце на прощання, хоч один раз

на життя!—Вина-б напиться... (*Задумалась*). Настуню! (*Вертається назад*) скажіть Максимові, що хоч ми й гризлись завжди з ним, проте я дуже жалію, що не попросилась. Ішла сюди з тією думкою, щоб на прощання.

Г о л о с в с а д у—Горпино! Хто там з тобою?
— Нікого нема!

— Брешеш! Брешеш, собача дочка! Ото ж який босяк побіг од тебе! В хату зараз, в хату! З городу моду привезла?

— Та цитьте—іду! Розкрили воршу, як ворота. Це не мати, а... Дихать не дає.

П р і с я. Це хто у вас?

Н а с т я. Модистка. З города приїхала до мачухи.

П р і с я. Видно, що мачуха.

Н а с т я. Із світу зжила б... Земля й хата, бачте, на дочку записана.

П р і с я. Зажди—я либонь бачила її у церкві: у неї ще така розкішна, золота коса.

Н а с т я. Ото-ж вона і є.

П р і с я. Ну й коса-ж! Навіть не віриться, що то справдішня.

Н а с т я. Е, ні—її! (*Зітхає; думає*): Хто же це до неї забрався? О! (*Через лісу тихо, крадькома перелазить Кость*).

7

Дівчата прищулились, приглядаються. Кость крадеться до комори.

Н а с т я. (*Голосно.*) Хто тут?

К о с т ь. (*Приглядається, тихо*). Це Настуня? Ну знаєте, і попав-би я був... (*Загледівши Прісю, змовкує, поривається тікати. Дівчата сміються*).

Це Пріся?!—Хай вам, як ви мене злякали: я думав, що це ваша, Настуню, мати. Кілько разів уже підвела мене сьогодні ваша свита! Чого це ви пак вернулись?

Пріся. Вернулась, щоб би додому мене провели, а то кічка собак бігає за селом.

Кость. А що? Прогнали—тепер самі просите? Заждіть—а Максима не зустрічали? — Він подався за вами навдогінь.

Пріся. Штука!—Так отже як не везе мені.

Настя. Ну, то він швидко повинен вернутись.

Кость. *(До Насті)*. А ви це, Настуню, де зволіли гулять?—Це та, „що не має ще й думки про кавалерів“.

Настя. Нападіться на багатчого; я на співку ходила.

Кость. Так... це ті святенькі та тихенькі...

Пріся. Ви, краще, мовчіть уже: самі звідки зараз вилетіли.

Кость. *(Сміється)*. Розумієте: за малим—малим коромисла не покоштував. Ніколи я не думав, щоб вона, проклята баба, не посовістилась вийти з дрюком...

Настя *(Гаряче)*. Ох, яка б я була рада, коли б була вона оперезала вас!...

Кость. За віщо, Настуню?—Я не думав, що ви така недобра. *(Озирається назад)*. А це ще хто?

8.

Тихон *(Підходить до гурту)*. Коли б я був маляром, я так би малював того чорта: написав-би очі синенько, а брови чорненько, а косу довгу, золотую. Та ще й підписав-би: не задивляйся на цей рід, бо буде душа в пеклі. *(Сміються)*. А дай я посижу

між вами. (*Сідає*). Ох... чи то пак: „Гоп!“ а не ох! (*Сміються*). А то на улицю ввійшов та й стогне. (*Виймає тютюн, закурює*). Знаєш, що я надумав, Константін Мартиновичу, давай оце ми тебе оженимо. Я тобі висватаю панянку, що весела, а що красива, то другої такої не знайдеш, тільки треба добре дивитись, щоб другого тижня не втекла.

К о с т ь. Де-ж це ви таку назвали?

9.

Г о р п и н а (*за лісою*). Дядьку Тихоне, знайдіть мені жениха. (*Регім*).

Т и х о н. Бач, вона сама обізветься, коли треба.

Н а с т я. Горпино, перелазь до нас.

П р і с я (*Встає*). Ні, я бачу тут швидко не розійдуться. Прощайте! Так ви проведете мене, Костю?

Т и х о н. Домівка не втече. Нам ось тут Груняша заспівають якої-небудь веселенької.

Н а с т я. І чого ви рветесь так—ми вас гуртом проведем. (*Пріся спиняється оддалік, слідкує за гульнею*).

Г о р п и н а (*перелізиши*). А у вас тут весело.

К о с т ь. Знаєте, Груню, он дядько Тихон жалілись що через вас мусять душу свою загубити.

Г о р п и н а. Хто? Оцей дядько? Такий бсрода-тий, та страшний?

Т и х о н. Дивись—чи не спокуса?

Г о р п и н а. Чуб, як куделиця, а брови, як вовна... Куди він годиться?—А ну-ж, дядьку, коч моргніть—

побачимо що з вас за козак.
Державна ордена Трудового
Червоного Прапора
Республіканська філія фотока
УРСР імені К. П. Р.

успішно

Т и х о н. *(Поволі кладе набік люльку, встає).*
Ех, прости, Боже, гріха! *(Несподівано ловить Гор-
пину, обнімає за стан).*

Г о р п и н а *(Пручається, верещить).* Тихоне, їй
Богу—жінці скажу! Пустить! *(Виривається. Регіт).*

Т и х о н. Отак у нас колись гуляли, Мартиню-
вичу, а то звольте, та позвольте... *(Сміх).*

Н а с т я. *(Прохаючи очима).* Прісю! Та ідіть,
посидьте ще.

Т и х о н. *(До Прісі).* А ви, тітко, справді чого
боїтеся? — Ідіть до гурту—більше буде.

П р і с я. Цю тітку давно вже б пора ломакою
звідсіль погнати. *(Вертається до гурту).*

Г о р п и н а. *(Осміхаючись, жартівливо).* Дядь-
ку, так знайдете мені жениха? Скажіть, що я умію
танцювати. *(Хватає Тихона за руки, тягне, при-
танцьовує).*

Ай ти, дядьку Мусію,
Чи ти бачив чудасію...

Т и х о н. Воно такі й правда: такої чудасії ще
й не бачив... Аж утомився.

К о с т ь. Зв'язались, дядьку,—тепер може б і
одчепиться раді, так не одчіплюється.

10.

М а к с и м. *(Непомітно підійшов до гурту).*
Еге-е! — Я й не туди, що тут у нас гульня аж гуде.

В с і. Максим?!

— От і Максим прийшов!

— Тепер можна буде й заспівать!

Г о р п и н а (*В шумкому жарті*). Максиме, як я скучила вже за вами! Де-ж це ви барились так довго?

М а к с и м. Дивіться—дивіться, як розгулялась наша Груня! Розчервонілась, як півонія. Що це з вами?

Г о р п и н а. Це-ж я зрадощів—що вас дождалась. Хиба ж ви не знали, що я вас так люблю, так люблю, що як побачу...

М а к с и м. Ви ж моє щастя золотее. (*Цілує*).

Г о р п и н а (*Зразу умовкла, вирвалась*). Максиме Сильвестровичу, як вам не сором.

М а к с и м. Груню, ви образились? Не сердіться, я й сам не знаю, як воно сталося.

Г о р п и н а. Як я сердиться не вмію, то всяке обнімає мене, всяке цілує, хоче насміятись надо мною. (*Затуляє очі хусткою*). Немов уже справді я така...

В с і (*Розважають*). Бог з вами, Груню, що ви вигадали? Ніхто не думав вас ображати. Так вийшло.

М а к с и м. Ну годі, Груню! Я більш не буду! Вибачте на цей раз. Ну, вашу руку!

Г р у н я. (*Зітхає, потім махнула рукою*). Е, та Бог з вами... (*Зразу повесілівши*).

Колихала мене мама,
Та й казала: люлі,
Як виростеш, моя доню,
Давай хлопцям дулі.

(*Загальний сміх*).

Т и х о н. Що ти вдієш з такою дівчиною. (*Тим часом Максим помічає Прісю, підходить до неї. Пріся затуляється хусткою*).

М а к с и м. А ви чия будете, дівчино?

(Всі змовкають, притаївши сміх, слідкують за ними).

Н а с т я. Це Нухимова нова наймичка з хуторів.

М а к с и м. *(Сідає коло неї).* А як вас зовуть, дівчино? *(Пріся затуляється щільніше).* А яка в неї ручка біленька? *(Пріся вириває руку).* Е, та це чиясь дика. *(Помітивши, що на їх всі звертають увагу).* Ну, а ви чого всі витрищились на нас?—робіть своє діло. а ми по-простому поговоримо з дівчиною. *(Горпина, одвівши Костя щось питає в нього, показуючи очима на Прісю. Той відповідає).* Чи у вас на хуторі усіх такі ручки? Чого-ж ви мовчите? Ну дай же, хоч подивлюсь на вас—чого ви соромитесь? *(Силою одгортає хустку, злякано підскакує).* Ой, матінко!... Пріся! *(Дружний сміх).*

П р і с я. Так ви он який!.. А я думала, що ви тільки філософствовать умієте!

Т и х о н *(хитає головою)* Ех... *(Махнув рукою й пішов).*

11.

К о с т ь. Ну і як ото воно, як обнімаєш святу черницю?

М а к с и м. Злякався, аж руки похололи *(Радісно).* Звідкіль ви тут узялися, Прісю? Прямо собі не вірю! Може це сниться?

П р і с я. О, завели вже... Шкода тільки, що слухати ніколи. Ну, добре. що я таки вас дождалася—хотіла вже йти не попрощавшись.

М а к с и м Як-то—оце вже хочете іти?

П р і с я. Може скажете рано?—(Сміється). Я ж давно уже у вас. Смерком на часину прибігла, та й до півночі досиділа.

М а к с и м. Який же жаль... А я оце як навісний гонив за вами мало не до хутора... (Прохає). Та посидьте у нас хоч ще трохи!

П р і с я. (Лагідно, але рішуче) Піду. Ну... (Озирнула всіх і зітхнула). Ой, коли б ви знали, як оце мені не хочеться їхати. Одно літо випало людське, та от і те не зможу досидіти... Привикла до свого гурту, до нашого ставка, до тихих розмов—то так-би здається, ніколи й не виїздила звідціль. Чого-б же вам побажать на розлуці... такого ясного та щирого... (Думає, мрійно, прищуривши очі на небо).

Г о р п и н а (Зразу щиро). Боже, які очі!—які дивні проти світу очі!

В с і (Весело). Як зорі!

— Ой-ой! Як дорогі камені!

П р і с я. Ну от і забула, що надумала. Е, та ну вас зо всім. (Засоромилась).

Г о р п и н а. (З жалощами, щиро.) Ну скажіть: і ніколи, ніколи в світі вас не випустять із тих мурів?

П р і с я. (Здивовано). Із яких мурів?

Г о р п и н а. Та з вашого монастиря.

(Кость регоче, всі незрозуміло презираються).

Г о р п и н а. (Озирається на Костя). То це ви мені набрехали, що вона іде в черниці? (Всі сміються). От-же недобрий! Яка-ж я рада, що це неправда. А то мені стало так жалко, чуть не заплакала...

Пріся (*Смутно осміхається*). Мабуть таки не судилось мені й справді піти в черниці. Хоч-би було одно літо нагуляться у волю... Ех...

М а к с и м. Прісю,—погуляйте сьогодні, що вас за неволя жене? (*Усі просять*).

Пріся. Коли ж мене дома дожидають. Мабуть і спать не лягали. Там же тепер зо мною носяться як з цяцькою. Е-ге! Тепер, я у їх найкраща дочка, саме з того часу, як почала зароблять гроші та й їм посилять. Инколи батько закидає вже на ви. (*Осміхається*.) Прямо сміх розбирає: „ви себе вже не трудіть, Ефросинія Петровна, мужицькою роботою — у нас є кому робить на городі“. (*Думає*) А раніш було: „проклену, одречусь, вижену, щоб і памяти твоєї не було у нас“ Книжки було порубає, чоботи сковає, їсти не дає. А я таки улучу було час, подамся знову у місто, а там у Миколая Івановича виплачусь добре, розкажу все до каплі. А він уже закличе було батька, та як почне умовлять, як почне усовіщать, горілки йому ставить, а батько горілочку люблять, особливо на дурничку, —ну й розмякне було і сльозу пустить: „хиба ж я тобі ворог, моя дитино учись, коли вже така твоя охота“. Тільки не надовго: на другий день знову з батогом ходить під школою та визирає мене з-за воріт. Ну і в мене серце було, як скамяніле: надумалась—як не пустять учитись, утоплюсь. Раз якось кликали бабу, щоб одшептала. Прийшла до нас тітка, сидять, розмовляють у сінях, а я в хаті слухаю. Зду ріла дівчина—не знаю, що вже й робити з нею. Аж труситься за тими книжками, що вже не робили: і били і лаяли, і в чулан запирали—нічого не допомагає. А тітка: „ого, сестро, чи не насміялась яка личина. То мабуть. їй пороблено так, поведи до—Морозихи, хай пошепче. Поведи, неодмінно поведи, а то переведеш дівчину“ Коли так: другого дня дивлюсь у вікно: воло-

чать мати стару Морозиху до хати. а я в задвіркові двері та на город. сховалась у коноплях. Ех... (*Думає схилившись на палицю*). Копійки за увесь час не прислали, „хай, як хоче, так і живе. коли свою взяла волю“. Бувало диких груш звариш у горщику та окраєць черствого хліба, тим і живеш по цілим дням. Думала, поки й жити буду, не забуду їм цього. А далі подумала — Бог з ними. Все таки жалко стало. (*Задумалась, далі кинулась*). Ну, що ж ви, здається співа-ти збирались?

К о с т ь. (*Осміхаючись починає*)

Ой у полі три криниченьки

(*Всі охоче з почуттям прилучаються до пісні.*)

Любив тебе я дівчиною,
Люблю тебе й молодицею...

К о с т ь. Рішуче! З саможертвою!

В с і (*з жаром*). Та ще сім год дождатиму,
Може станеш удовицею.

(*Чути якийсь голос*)

М а к с и м Тсс... (*Пісня затихає*).

Г о л о с. Чи не пора, діти, спати—ще й завтра
буде день і вечір.

М а к с и м. Зараз, тату, зараз.

(*Доспівують, тихо, як під сурдинку*).

Та ще сім год дождатиму,
Поки станеш удовицею.

(*Говорять зтиха*).

П р і с я. Досиділись, поки прийдуть з друком
розганять. Прощайте.

Н а с т я. Не бійтесь—батько в нас добрі, аби тільки не дуже голосно.

К о с т ь (Захоплено). Ось слухайте: а давайте тихенько тихенько. В-півголоса Воно цікаво виходить Ще одну тільки... одну маленьку.

(Збиваються тісно й співають тихо, але захоплено).

Під час співу всі помалу сходяться ближче, де хто спинається на лісу, на плече. Темна завіса на 2-3 хвилини.

Другі півні

Десь здаля починають заспівувать півні. Молодь коло комори розбилась на два гуртки: долі — Кость, Настуня і Горпина, на ганку сидять Максим з Прісею. У останніх інтимна, тиха розмова. Місячно. Після півнів зразу було заворушились, де-хто пробував устать, і знову сідав. Чути десь знову регіт, пісню „Час до дому час“! але слабіший, ніж перший раз. Заляскали сонно зо дві клепачки і зразу змовкли. Через уличю перегукуються ті ж дівчата.

1

— Христе?

— Гов — гов?

— Ти ще не пішла?

— Іду — іду! (*Тріщить ліса*)

П а р у б о ч и й г о л о с: Прощавай, Христе. (*Маленька пауза*). Христе, Христе!—Ось вернись на одну часинку. Одно тільки слово скажу

— Я вже знаю, яке те одно слово. Ну кажи, та швидче.

(*Знову тріщить ліса*).

2.

Пріся і Максим встають, прощаються і знову говорять.

К о с т ь. „Гарбуз“! — (*Раптом, хто сидів, із сміхом схоплюється*). Ну, Прісю, підемо, чи може ще одних півнів досидемо?

П р і с я. (*Коротко*). Зараз. (*Потім знову щось дєказує Максимові*).

Горпина. Чого воно так швидко півні співають: тільки що одні співали, а ось уже й другі.

К о с т ь. Не спиться чогось їм; нудно сидить на сідалі, то, мабуть, вражі півні, крадуть ночі, щоб швидче наспівать день... Ну, прощатся, та йти. *(Прощається)*. Спать, стара, спать, сать... *(Спинається)* А все таки шкода чогось спать. Немов хто за мотузочки держить. Ні, треба бути рішучим. Прощайте *(Одбиває верхи)*. Верх! верх! верх!..

(Йому одбивають назад. Несподівано зав'язується гулянка у „верха“. Забігають кудись у сад. Звідти чути перегуки, короткі придушені сміхи).

3.

Вибігає Кость, за ним гониться Настуня. Розмова ведеться тихо.

Н а с т я *(доганяє)*. Верх! *(Спинаються)*.

(Після паузи Настуня стиха). Чого воно так: коли тихої ночі зачепиш в саду яку гілку, то здається, що не я торкнулась об неї, а сама гілка хвиськає мене... Так ніби вона жива.

К о с т ь. *(Приглядаючись до неї)*. Філософ з вас, Настуню, філософ і поет. Як що скажете, то й у голову западає... Пам'ятаєте, як ото ми колись, дожидаючи Максима, просиділи з вами до світу на колодці—я ніяк не забуду тієї ночі: ніколи ще ні з ким я так щиро не розмовляв.

Н а с т я. І я часто передумую тепер про те, що ми говорили.

К о с т ь. Настуню, скажіть по правді,—ви вже дівуєте?

Н а с т я. Ой... нащо воно мені оте, що ви кажете.

К о с т ь. Мені тоді дуже хотілось... *(Сміючись,*

щось шепче на ухо). Та й не посмів: думав—може ще мала ви до цього.

Н а с т я. (*Закриває рукою лице*). Ой, мені сорочно.

К о с т ь. Так скажете?

Н а с т я. Знаєте, Кость.—мені багато-багато всяких думок приходить в голову, хотілось-би розпитать вас, та й стидаюсь, щоб не сміялись з мене.

К о с т ь. Про що?

Н а с т я. Про все, про все.. От скажемо про оту, Орлеанську дівчину... (*Вбігає Пріся, за нею Максим. Настя швидко вириває руку, голосно: „верх“! — одбиває і тікає. Кость за нею*).

4.

М а к с и м. (*Ловить Прісю*). „Верх“! (*Спиняються*).

П р і с я. Ху... втомилася.

М а к с и м. А як розчервонілись.

П р і с я. Не дивіться так, а наврочите.

М а к с и м. Сьогодні ви, Прісю, якась особлива, немов одмінилась. Ніколи так гарно, так лехко не почував я себе з вами. І все це, мабуть, оця ваша материна свитка наробила. Раніш до вас страшно приторкнутись було, як до якоїсь святої. А сьогодні—зовсім не страшно: береш сміливо руку, пригортаєш... (*Бере за руку*) і нічого—не сердитесь (*Пріся сміється*). Прямо чудо якесь!

П р і с я. (*Легенько визволяється*). Ну, буде вже.. (*Озирається*). Де ж це той Кость запропав?

М а к с и м. Та не спішіть—що рано?

П р і с я. (*Грає очима*). Рано?

М а к с и м. Ще зовсім, зовсім рано.

П р і с я. А півні?

М а к с и м. *(Бере її руку)*. Нема півнів, то так причулось.

5

Г о р п и н а. *(Виходить озираючись)*. Де ж це люде?

П р і с я *(Сполохано)*. „Верх“! *(Побігла в гущавину, Максим за нею)*.

Г о р п и н а. *(Невесело)*. Усі кудись подівались... усі повтікали *(Пауза)* А я вже піду до-дому. *(Тупає нетерпляче ногою, крізь плач)*. А мені вже пора до-дому! *(Постояла хвилинку, далі розпускає й переплітає проти світу свою довгу розкішну косу)*.

6.

Вертається Пріся, поважна, сердита, затуляючи щоку хусткою: за нею винувато Максим; Пріся сідає на ганку, схиляє голову.

М а к с и м. Прісю, — я не знаю, як воно сталося. Я справді сьогодні якийсь дурний, шалений... Прісю, не сердіться — нате мій чуб — добре поскубіть, тільки не сердіться *(Пріся одвертається, Максим схоплюється)*. А, щоб я не діждав уже у світі жить з такою дурною уже вдачею!... *(Побачивши Горпину)*. О, а це звідки русалка взялась. *(Підходить до неї)*. Глянь — глянь — яка коса! Яка неймовірно чудова коса!

Г о р п и н а. Одчепіться: я ось тут всі гребінці погубила. Шукайте отут. *(Максим шукає)*.

7.

Тим часом вбігає схвильована Настуня, хустка збилась назад, сама спстикається. Мовчки озирається, потім швидко сідає коло Прісі.

П р і с я *(стиха)*. Що з тобою, Настуню? Чого така стрівожена? *(Приглядається)*. А ву глянь-глянь

на мене? (*Настуня. швидко озирнувшись навкруги, з пориванням обнімає Прісю. Дівчата цілуються, крадькома, коротко і жарко.*)

8

К о с т ь (*виходить, спиняється, співає*):

Тихо, тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівка косу чеше...

(*Захоплено*) Це щось казкове! І де ви викохали таку косу.

Г о р п и н а. Ідіть, Костик, подержте мені, а то я сама не завяжу.

М а к с и м. Давайте—я подержу (*Кидає шукати гребінця*).

К о с т ь. Е—ні,—мене просили, то ти не мішайся, Максиме!

М а к с и м. Я-ж перший одшукав це диво, одшукав і оцінував.

Г о р п и н а (*радісно*). От іще побються, от іще побються!... Ну —я вже сама справилась.

9.

У Тихиновому дворі щось гупає.

П а л а ж к а. На! на! на, проклятий, каторжний, шибеннику! Мишей не хочеш ловить, а тільки робить шкоду. (*Чути нявчання кота*).

Т и х о н. (*На призьбі*). А кота вже за що?

(*Молодь на хвилину змовкла, прислухалась і один по одному навшпиньках подалились під Тихонову лісу; там поприхілялись, поприсідали в різних позах, прислухаються*).

П а л а ж к а. Такий милий сон був наснився, а

він, клятий катюга, взяв, та й перебив. (*Підходить до Тихона, сідає поруч.*). Сниться мені, Тихоне, що я купаюсь. А вода чиста-чиста, та ніби аж срібна. І така тепла, як купіль. Виплила я на берег — коли зирк: їде наш урядник наточанкою, підкрутив уса, та сміючись каже до мене: здорова, Палазю — а чи тепла водиця? Я хотіла обізватись до нього, та глядь на себе: а я-ж гола-голісінька. Крикнула, та так і присіла в воді... Так мені соромно-соромно.

Т и х о н. Не віриться мені, щоб так і присіла — не твоєї вдачі.

П а л а ж к а (*Ображено*). Та їй-же Богу — присіла; що то вже я така безстрамниця, що ти мені не віриш. (*Голос грізніщає*). Та ти мені ніколи не віриш, крива мачада, а як сам...

Т и х о н. (*Перебиває*). Ну, буде вже: присіла та й присіла. (*Пауза*).

П а л а ж к а. (*Ображено*). Ти думаєш, що над твою жінку

Т и х о н. Та годі кажу — тебе тільки зачепи.

П а л а ж к а. (*Після паузи тим-же лагідним голосом*). Так я, кажу, й присіла..,

Т и х о н. Кхм!... (*Кашляє*);

П а л а ж к а. (*Обурено, веселіше*). Та чого ти чмишеш, марюко! — Хочеш, то обскубу на тобі оці твої патли.

Т и х о н. Розкажуй, я слухаю.

П а л а ж к а. Не хочу коли так і розказувать. Коли ти відразу на сміх береш... (*Пауза*). І кудю він уліз шибенник, вікна всі ніби позачиняні були... Як не загуркотить, як не заторохтить на полиці — аж кинулась. То так мені відразу в голову і вдарило: це-ж я забула сметану винести в погребник. Ще тро-

хи-трохи, то був-би і сметану перекинув і кухля розбив. *(Пауза)*. Огаке й присниться... А ти все сидиш, як сич надувшись, все думаєш... Ти-б мені хоч раз сказав—що ти все думаєш собі.

Т и х о н. А що-ж я думаю: думаю оце з тобою розвестись, та посватать Груню.

П а л а ж к а. Чи не її-ж ти сьогодні ото й малював на кахлях. Бач, який добрий—жінки небійсь і не змалюєш. *(Торсає його)*.

Т и х о н. Не варт—діти будуть лякатись у хаті.

П а л а ж к а. Така вже я тобі судилась... *(Прихиляється до нього)*.

Т и х о н. *(Одхиляється)*. Одчепись. Коли б-же ти хоч на половину була тонша, то я б сів з тобою розмовляти... А то... Ех бий того. Боже, в кого жінка хороша.

П а л а ж к а. Нічого ве вдієш: така уже я тобі судилась *(Дає сотілку)*. На лишень, та трохи затілілікай якої, тільки не тієї нудної.

Т и х о н. Оце-ж як раз для тебе дудку лаштував *(Згодом)*. Спарував, бодай йому болячка, одно криве, друге рябе та лихе, та й живіть собі, та радійте.

П а л а ж к а. Та і не як небудь: не на рік а на рік. Так то мій кривенький! *(Пригортається)*

Т и х о н. Ти б, Палажко, пустила на призволяще, на що я тобі кривий, не гарний...

П а л а ж к а. *(Зтурбовано)*. Еге! Бач який хитрий. То хоч кривого маю, а то й такого не буде. *(Сміється)*. Ні, голубе—вже ж тобі од мене не одчепитись.

(Під лісою придушено сміються, прискають і затуляються хустками. Горпина не може здержати регіт, Кость хусткою затуляє їй рот. Регіт проривається).

П а л а ж к а. А цэ-ж кого там мордуе під тином?
(*Встає, підходить. З-під тину всі тікають в сад*).

10.

П а л а ж к а. Оце так роблять ті вчені та письменні. Це добре понаучувались; нічого сказати. Муж та жона чесну беседу ведуть, а їм смішки, а їм рего-ти... Ні, добрих батьків діти так не роблять. Уштиві діти і слухать посоромились би, а вони під тинами на підслухи лазять. Не буде з вас людей! Старчоводи нещасні—тьфу!.. (*Пішла*).

11.

Виходять Максим і Пріся.

М а к с и м. Ог так висповідала.

П р і с я. То таки й слід: дурієм, як малі діти.

М а к с и м (*З осторогою*) Ви вже, Прісю, одсердились!

П р і с я. Та що з вами зробиш—не хотілось погризтись на сстанку. Прощавайте! (*Сміється*). В котрий раз уже сьогодні прощаємось? (*Кличе*). Костю, ви швидко там?

Г о л о с К о с т я: Зараз, зараз.

П р і с я. (*Після паузи*). А як у вас тут затишно, гарно. Що, коли б оце ми з вами, Максиме, оженились, та й лишились тут у вас. Ви-б косили, я вязала—вашого батька татом узивала. Як смеркне—вечерю вам варила б, корову доїла...

М а к с и м (*Захоплюючись*). Прісю—сватайтесь за мене їй бо.

П р і с я (*Сміється*). Ну й гарячка ж ви—вже й запалився.

М а к с и м. А чому б і ні. А то як розідемося, то й позабуваємо один одного. Ви там за когось чу-

жого вийдете, од нас назавжди сховаєтесь, я теж вчеплю когось собі на шию, та й застряну. Та й вирвемось із корінням з рідного села

Пріся *(Жартом)* Не женіться тоді—дожидайте мене.

Максим. А ви-ж не зрадите?

Пріся. Побачимо. А скільки-б років ви дожидались мене?

Максим. Десять... сто років!

Пріся *(Сміється)*. Ого! *(Зітхає)*. Ні, бачу:—не надійний ви. Ну, прощайте. *(Думає, далі кинувшись гукає)*: Костю—я вже йду! *(Черегодя)* У вас у коморі я бачила букет квіток: ва б мені на спомин дали кілька квіток.

Максим. Візьміть хоч усі. Ось ходімо. *(Ідуть в комору)*.

Пріся. Ні, всі не треба—розгублю *(Жартуючи)*. Так будете дожидать?

Максим. Хоч до страшного суду.

12.

Настуня й Горпина виводять Костя.

— Ідіть уже, ідіть!—не базікайте.

Кость. І піду. Тепер уже хоч будете прохать не останусь... Прісю.

Настуня. Біжіть—доганяйте.

Кость. Глядіть, щоб не жалкували. Ну, прощайте! *(Іде швидко)*. Спать стара, спать, спать... *(Зразу вертається)*. Це було знаєте так:

Дівчата: Та ідіть уже собі—завтра розкажете.

Кость. Це коротенька. Продав чоловік воли в ярмарку, а гроші вкрали. Прийшов до дому, а жінка й питає: на ярмарку був?—Був. Воли продав?—Продав. А гроші де?—Спать, стара, спать, спать спать... *(Сміються)*. От і вся *(Іде, знову спиняється)*. Стійте—я нічого не забув у вас? *(Думає)*.

Д і в ч а т а. Може вчорашній вечір? *(Сміються)*.

К о с т ь. Моя мати учила мене змалку: не хайся іти ніколи—а спершу подумай гарненько, чи не забув чого.

Н а с т я. Ну вже над вашу маму, то й пошукать другої такої.

К о с т ь. Молодчина у мене мати. Ми вже її визнаємо хатнім директором. *(Сідає)*.

Н а с т я. Ви-ж обіщались здається, провести Прісю?

К о с т ь. Не бійтесь: знайдеться хтось, що й без мене проведе. А у мене оце саме язик розсвербівся. Так у нас, кажу, так заведено: як тільки котре з дітей зіпнеться на ноги, мати зараз витре йому носа, шапку на голову і марш сучий сину до школи, ніж маєш собак по улиці дражнить та штани даром дерти. Зімою. як бувало замети, одіне, кожушок підв'яже... У нас такий кожушок є—що всі в ньому переходили до школи—за руку й веде. Де позаметено,—на руках перенесе, приведе в школу, роздіне, нагріє—підє учителю нагомонить повну хату. „Коли б я стільки знала,—казала учителю, як ви знаєте, то мої діти досі-б на зорях читали б. Біда тільки, що не грамотна“. А про те: і „птичку Божію“ і „Мужичка“ і багато байок уже з нашого голоса повиучувала. Священну історію знає краще мене. Бувало сидить котре...

Г о р п и н а. Заждіть, ви ще довго думаете говорити?

К о с т ь. Зараз—зараз... зубрить якогось вірша, а вона піч топить, прислухається: отже й не так. Там треба казати отак і отак—виправляє. Бідкається, що арихметики та геометрії не знає—коли-б каже хоч трішки я була грамотна—я зараз би перейняла, я хоч і не знаю, але бачу, що воно легко. Мене як були вигнали зі школи, то тільки через неї я знов пішов туди. А то був надумав в ковалі йти.

Н а с т я. А за віщо вас виганяли зі школи.

К о с т ь (*сідає*). Ех, це довго розказувать буде. На вечерні, в олтарі, випив був вина з пляшку, ну директор і сказав мені: (*говорить картаво*) „іди, юноша, на всі чотири —, в моєм виноградникъ нѣт мѣста плевелам“. Ну, й пішов. Дорогою привабні собі пляни розписую: поступлю в ковалі, куплю мальований кисет для махорки, гармонію куплю. Поки дійшов до дому — про школу геть забув. Але не так воно сталося. Прихожу до дому, в хату не йду, а захожу в кузню...

13.

З комари, розмовляючи, виходять Максим і Пріся

К о с т ь (*побачивши*). О, вони ще тут! а я думав, що ви вже дома.

П р і с я. Я-ж усе вас дожидаю. Ходімо, коли йдете.

К о с т ь. Ось трішки-трішки, докажу.

П р і с я. Цьому, мабуть, краю не буде... (*Стоїть, потім підходить. Де хто сидить, інші стоять*).

К о с т ь. Ну от... захожу в кузню: батько морочиться, саме коло чийогось плуга. Треба сказати вам, що у нас батько людина спокійна, в наші справи не втручається, до самозабуття любить грати у хвильку, і трохи боїться матері. Смокче свою люльку, оглядає щось... А побачив мене і люлька випала із зубів, зрадів: „А, Костянтин Мартинович! — яким це вітром вас?.. Що, мабуть, витурили?“ А сам веселими очима позирає на мене. „Витурили, кажу, тату“. — „Я-ж казав, що воно так і буде. Куди вже з нашою головою лізти в ті науки: там телескопи, мікроскопи всякі“.

14.

З'являється під коморою в білій сорочці, босий заспаний Івасик, сміється.

Н а с т я. Івасик? (*Всі озирються, сміються*).

І чого воно придибало. Іди сли, Івасику. Та ще й бо-сеньке іди сюди, я візьму тебе на руки, а то ніжки простудиш. *(Бере на руки)*. Дивіться само придибало, й не боялось. *(Сміються)*. Ходім, серце, спати я укрию горненько. *(Хоче нести)*.

І в а с и к. Я не хо!.. *(Пацає ніжками)*.

М а к с и м. Та нехай сидить, поки засне, тоді однесеш... *(Настуня закутує його, сідає)*.

П р і с я. Ну, швидко ви? А то вже в мене ноги заболіли.

М а к с и м. Ідіть отуг сядьте.

К о с т ь. Ну, щож тепер, питає батько, будем кувать? Будем кувать, тату. Але не так зустріла мене мати. Довідавшись, в чім річ, вона спершу хватилась за віник, потім за рогача... далі залилася гіркими. Це ти острамив і мене і себе на увесь світ! Це ж ти босяком уже будеш до смерти! Всі мені очі вибивати-муть. Учила — учила та й вивчила. Ні, цього не буде. Іди сякий-такий, що хочеш роби, а до школи вертайся. А як не приймуть, то краще назад не при-ходь. Вигнала мене з хати і двері заперла. Бачу: діло погане, прогала гармонія, пропав і кисет, треба вер-таться назад. Взяв тютюну папушу у батька, буханець хліба, кусок сала... вийняла мені мати із скрині сріб-ного карбованця, і тільки почало світать, я городами, щоб ніхто не бачив, подався з села. Було діло після Великодня, перед екзаменами. Вітер, спека, а я стружу манівцями.

П р і с я. Доведеться таки сісти. Швидче, Костю!

К о с т ь. Вже скоро, двоє слів і кінець... ну, днів через пять-шість прихожу до своєї альма мате-рі. Було саме якесь свято, й товариство сунуло з цер-кви. Побачили мене, оступили на тротуарі: шум, гвалт. Аж ссь і директор човгикає з своєю палицею. Розсту-пились хлопці, і замовкли... Що у вас за гомін? — питає. Хлопці показують на мене: ось, Коваленко вернувся.

(Настуня хоче тихенько однести Івасика до хати, але той зразу кинувся: „Я не хочу до хати! я не буду спать... (Настуня вертається).

П р і с я. Дай, Настуню, я його вкутаю, а то воно змерзло! *(Бере, обкутує).*

К о с т ь. Я-ж тобі казав, що туг немає тобі місця. А я йому, так по щирости розказую: так і так—вигнала мати з дому; казала, що як не приймете назад, то щоб зовсім не вертався. А-а... от яка в тебе мати,—повеселів чогось, і щож коцюбою вона гнала тебе з хати? Рогачами, кажу. Сміється він, дивиться на мене: а я обірваний-обірваний, та змарнілий, насмажений, як пень горілий. Ну, то ти як-же.. всю дорогу пішком і йшов. А хлопці за мене в один голос: пішком двісті верстов пройшов. Не може быть-аж кинувся директор, взяв легенько за ухо: „глупий ти, легкомисленний мальчик“.—І повів мене з собою обідать. Ну, а другого дня я вже знову шумів у директоровому виноградникові.

Тепер часом мати хвастається: „коли-б не мати, з гармоникою по базарам волочився б. Хай-же тобі десь фортунисть—і багатим щасливим будь, а мені, щоб тільки теплу піч на старість приготував. Я багато не прошу в тебе“ А я їй: „ось ми хлопці повиростаємо, та збудуємо гуртом золоту піч“. Сміється: може й на поріг, каже, не пустите.

М а к с и м. Це як нам батько під чаркою: учись, сину, не бороню тобі й боронити не буду, з останнього витрачатимусь; помогав тобі і буду помогать, тільки гляди: коли вивчишся, то щоб ти мене змалював зо всією моєю родиною, та й не тоді, коли я плачу, а тоді, коли я співаю.. А далі до людей прищурить око: де там, каже, панів, вража дитина буде писать, панів та генералів, та ще хиба отіх, що голі танцюють, а на батька й фарб пожаліє. Ні, кажу, тату,

змалюю—найдорощих фарб не пошкодую, а батька таки змалюю. Змалюю, на столі поставлю, приберу квітками, панів наскликаю.. А подивіться, скажу, пани, якого я батька маю. (*Настуня з соромливим пориванням тулиться до брата, Максим, не озираючись, жалує її*).

П р і с я. Цікаво було б років так через п'ять-шість зійтися, та побачити, що з нас вийде.

К о с т ь. А гарно було б. Замість, скажемо, соромливої нашої Настуні приїздить яка-небудь знаменита оперна співачка.

Н а с т я. (*Соромливо, сердито*). Таке й вигадуєте, я й слухать не хочу.

М а к с и м. Нічого, Настуню, не турбуйся: голос у тебе такий, що послухать буде що... Ти думаєш, що там уже справді співають таки, що й на світі не має, поїдемо в город, то ми їм покажемо селяків.

К о с т ь. Зробім таку умову: через сім років зїхаться нам усім до свого села.

М а к с и м. Попроїздимо усі додому, зберемо усю нашу родину веселу та голосну. Дядька Романа, Ігоря, діда Павлину, дядькову Марусю—вона співає добре, Тихона з сопілкою..

П р і с я. (*Дивиться на Івасика, робить рукою*). А ну тихо: здається задрімав.

М а к с и м (*Тихо*). Тихона з сопілкою...

Розмова зовсім стихає, на дві-три хвилини картину загортає темна завіса.

ΤΡΕΤΗ ΠΙΘΗ

Де раніш сиділи—всі стоять. Іде горяча суперечка.

1.

М а к с и м. І не так було-б шкода,—коли-б казало так чуже, а то живий жаль рве душу, що то-ж своє рідне!

П р і с я. І чого ви хочете, щоб я думала по вашому, чого ви намагаєтесь запрягти мене неодмінно у свій віз.

К о с т ь. Цьому кінця не буде—ось годі бо.

М а к с и м (до П р і с і). Бога ради! ідіть куди хочете, робіть, що знаєте. Я тільки кажу—що жінка, не має од природи національного почуття, немає національної душі... Вона з лехкою душою може насміятися й покинути свій народ,—вона може бути полячкою, жидівкою, німкенею, туркенею, росіянкою—в залежності од того, хто стане їй за мужа. І вона йому скаже: твій Бог—буде моїм Богом, і твій народ—буде моїм народом.

П р і с я (*уперто*). І піде. І скаже. Щож—проти серця не підеш.

М а к с и м (*гаряче*). І що ж за цяця—ваше серце і яка йому ціна тому серцеві!

(*Під час суперечки Кость намагається звести на мир, встряє часом в розмову, махає рукою, одходить і знов підступає: „Ось послушайте, що я вам скажу“, „я не розумію, за віщо ви загризлись“. Настя вдумано слухає. Горпина підтримує Прісю. Співають півні*).

К о с т ь. Ось годі! ось слухайте! Та слухайте-ж! (*Сіпає за рукав Максима*).

М а к с и м (*сердито*). Що там таке? (*Всі змовкають. Чути півнів*).

К о с т ь. Чуєте?

М а к с и м (*сердито*). Тю на вас, навіжені! Одні не вспіють проспівать, другі починають.

Г о р п и н а. Їй-бо я своєму завтра голову скручу.

П р і с я. Ой, Господи, хоч би нас хто водою розлиз—ніяк не розчепимось, мов заворожені. (*Рішуче*). Прощавайте

М а к с и м. Ну й уперта ви! (*Сміються*).

П р і с я. З вас теж добра спичка; умієте шпигнуть...

М а к с и м. Ну—мир!

(*Зразу чути самотній сильний голос*):

Ой не світи, місяченьку,
Не світи нікому,

Тільки світи миленькому,
Як іде до дому.

М а к с и м. Це Марко. (Пауза). Єй-же-єй Марко!
(Збиваються в гурт, слухають) З відкіль - же це він?

(Максим і Прися стиха, лагідно розмовляють).

2.

Десь зовсім ріденько почали й зразу затихли: „Час до дому“! Мов крізь сон обізвалась клепачка і змовкла.

Г о л о с ч е р е з у л и ц ю: Христе? Христе? (Пауза). Ой леле—Христя вже пішла, а я ще сижу.

— Я зараз, зараз! (Всі слухають, сміються).

(Пісня, увірвалась, стало тихо. Стемніло, ходять химерні тіні).

Г о р п и н а. Як тихо стало... Мені аж страшно чогось іти.

К о с т ь. А дивіться—справді якось немов сумно стало... Оце саме, мабуть, всяка мара заворушилась.

М а к с и м (лякає). Дивіться, дивіться: он щось з—під комори лізе...

(Дівчата полохаються, збиваються до тісного гурту).

Г о р п и н а. Не лякайте, а то мені страшно додому йти.

К о с т ь. Чуєте - щось немов скаучить? (*Слухають*). Хтось у гурті подає якісь звуки, полохаються.

Г о р п и н а. Щось хвака за коморою!

Н а с т у н я. А мені аж нічогосінько не страшно, ось зараз піду туди (*Іде бравуючи із-за комори біжить, справді злякана*). Ой!..

В с і. Що таке? щс?..

Н а с т у н я. Пан... там стоїть.. такий!

В с і. Де, який пан? А ну ходім. (*Ідуть тісним гуртом. Тримаючись один за другого. З темного кутка виходить Тихон, утиканцій зірками*).

Т и х о н. (*Робленим голосом*). Я пан Іван, над всіми скарбами пан... За те, що ви не спали, мого добра доглядали, приніс вам роцот! (*Сіє зразу з приполю блискучими трухляками! Всі з реготом кидаються в ростіч, збирають блістки*).

Т и х о н. На що багатий, тим і плачу, не здивуйте.

К о с т ь. Нічого, яка робота, така й заплата.

Г о р п и н а. Що воно? що воно таке?

М а к с и м. Збирай: це Тихонові червінці.

Це Тихонові, зорі...

(*Збирають в траві, милуються*).

Г о р п и н а. Як же ви нас налякали, дядьку! (*Збираються коло Тихона, розглядають його*) Дивіться яке страшне.

Т и х о н. Це колись було, як я ще парубкував..

М а к с и м. Дядьку Тихоне, а ну розкажіть, як ви впіймали колись відьму.

П р і с я (*Рішуче*). Ех, все одно вже до ранку не розійдемося. Розкажіть, дядьку, добємо ночі до краю.

Т и х о н. То я вже-ж розказував колись.

М а к с и м. Нічого — ще раз розкажіть. Тут не всі чули. (*До останніх*). Це знаєте надзвичайно цікаво...

В с і (*просять*). Роскажіть, Тихоне, розкажіть!

Т и х о н (*думає, розглажує вуси*). Бачте, у нас не так парубкували, як, скажемо, оце й ви гуляєте. Бувало—тільки осмеркне — візьмеш тютюну в кишеню, накинеш кобиняк, що-б, бач, було чим перед світом укутати дівчину й посунеш городами на чужий куток. А ночі любив я темні, зоряні. (*Думає захоплюється. Кость зразу чогось встав, видерся на тин, кудись приглядаючись*). Ех, братці мої мил! Колиб оце мені вернулось те гуляння — правду вам кажу: остався-б голый і босий, а не зміняв-би його на золоті гори. Отож, кажу, ніч була темна та невидна...

К о с т ь (*тривожно*). А стійте на хвилину. Ну от... дождалися... Не даром душа моя чула, що трапиться щось цієї ночі.

В с і. Що? Що там таке?

К о с т ь. Горить!..

— Де? (*Всі біжать до Костя*).

— Тільки—тільки займається.

— А як тихо: й собака не гавкне.

(*Маленька пауза. Червоніє одблиск пожежі. Самотний голос співає*):

Світи, світи, місяченьку,
Та й розбивай хмари...

(Потім відразу змовкає; гукає).

К о с т ь (зіскакує) Ну тепер за мною, гуртом! — Кликать людей! Будить сторожу! — За відра! — (Всі біжать).

Т и х о н (шкандибає за ними). І я з вами! підождіть і я з вами!

(Відразу озивається десь недалеко сполохана молодь).

— Що там таке? Де пожежа?

— А гукніть у вуличку—там ще не порозходились...

— Гей—Гей! Макаряне!

(Сонне село відразу загомонило молодими, бадьорими голосами).

— Вставайте! горить! пожежа! горить!... (Стукають у вікна. Відразу знявся гомін багатьох голосів. Закалатало враз кілька клепачок).

3.

П а л а ж к а (Вибігає розхристана). Ой Боже-ж мій! Ой рятуйте! Пропали-ж ми... Тихоне? Тихоне?... — (Бігає по двору). Ой що-ж його робить... Все згорить! — Все добро погорить!.. (Бігає з подушками—не знає де приткнуться. Пожежа розгорається. Людський гомін зростає)...

З а в і с а.

Видавниче Т-во
„КРИНИЦЯ“
Київ, Нестерівська 27.

A 745511/100

Ціна 60 Коп.

Январь 1918.